

Vsakdo je vreden, da je vključen

Naš pogovor: s. Michela Carrozzino



■ **Vanja Kiswarday**, dr. defektologije, je docentka na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem in nosilka predmetov s področja razvoja splošnih inkluzivnih kompetenc v okviru študijskih programov Predšolska vzgoja, Razredni pouk in Inkluzivna pedagogika. Je mentorica številnim študentom pri izdelavi zaključnih del na vseh treh stopnjah bolonjskega študija in učiteljica tutorica za študente s posebnimi potrebami.

Michela Carrozzino, klinična pedagoginja, misijonarka in promotorka inkluzije, je vodja raziskovalnega središča, ki so ga ustanovile redovnice Hčere sv. Marije previdnosti, predsednica društva Mediterraneo senza handicap (Sredozemlje brez oviranosti), docentka na univerzi Libera Università LUMSA v Rimu ter predsednica znanstvenega odbora društva Oasi Federico. Sodeluje z italijanskimi in tujimi univerzami ter z drugimi ustanovami, ki si na različnih ravneh prizadevajo za razvoj politike socialnega vključevanja oseb z invalidnostjo, tudi v državah v razvoju. Je avtorica številnih knjig in člankov s področja zgodovine in pedagogike.

Spoštovana sestra Michela, najprej vas v imenu bralcev revije Vzgoja prisrčno pozdravljam in se vam zahvaljujem, da ste si vzeli čas za pogovor in predstavitev svojega dela našim bralcem.

Vesela sem povabila in priložnosti, da vstopim tudi v slovenski pedagoški prostor in predstavim naša prizadevanja na področju širjenja inkluzivnih vrednot.

Že kar nekaj let ste zelo dejavni na področju inkluzije in zagotavljanja pravic do kakovostnega šolanja za vse. Kako se je začela ideja o delovanju društva Mediterraneo senza handicap, katerega predsednica ste?

Že od začetka je idejna zasnova tega društva usmerjena v prizadevanje, da bi se v Sredozemlju vzpostavil humanističen odnos do oseb s primanjkljaji, ovirami oz. motnjami in da bi ustvarjali znanstveno-kulturni prostor, v katerem bi se lahko predstavljala in izmenjevala spoznanja in izkušnje različnih zavodov in ustanov s področja učenja, življenja in dela oseb s posebnimi potrebami. Pot se je začela v Tuniziji leta 2001, ko je

Hammamet gostil prvi mednarodni kongres, ki je osvetljeval položaj oseb s posebnimi potrebami v tem delu sveta. V zaključnih sklepih konference se je oblikovalo soglasno sprejeto mednarodno stališče, da je treba ustanoviti gibanje oz. društvo, ki si bo v sredozemskem prostoru prizadevalo za povečevanje prepoznavnosti potreb oseb z različnimi vrstami oviranosti in izboljšanje možnosti za njihovo kakovostno vključevanje v družbo.

Eden od ciljev društva je, da bi se v okviru kongresov srečevali raziskovalci in si izmenjali ugotovitve in primere dobre prakse ter tako doprinesli k dvigu kakovosti na področju možnosti za vključevanje oseb s posebnimi potrebami v različne dele vsakodnevnega življenja.

Januarja 2006 je bilo društvo tudi uradno ustanovljeno, med ustanovitelji pa so predstavniki verskih in laičnih organizacij, univerz, nevladnih organizacij in društev, ki si prizadevajo za izboljšanje položaja oseb s posebnimi potrebami v družbi.

Društvo si prizadeva za naslednje cilje:

- spodbujanje raziskav in izmenjave spo-

znanj na različnih področjih skrbi za izboljšanje položaja oseb s posebnimi potrebami;

- sodelovanje med posamezniki in ustanovami (vladnimi in nevladnimi) iz različnih držav, kultur in verskih prepričanj;
- senzibiliziranje družbe in vladnih politik za prepoznavanje potreb oseb s posebnimi potrebami in omogočanje njihovega polnega vključevanja v družbo;
- spodbujanje splošne prepoznavnosti oseb s posebnimi potrebami v vseh sferah družbenega življenja ter ozaveščanje o

Od 24. do 26. maja 2018 bo v Kopru VII. mednarodni kongres *Socialna prepoznavnost oseb v dobi informacijske tehnologije*. Organizirata ga društvo Mediterraneo senza handicap in Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem.

Veselimo se kongresa in vabimo bralce, da se ga udeležijo aktivno ali kot slušatelji: <https://upbudi.upr.si/napovednik/socialna-prepoznavnost-in-odnos-do-oseb-s-posebnimi-potrebami/>

Obisk v vasi na misijonu v Džibutiju.
(foto: arhiv s. Michele Carrozzino)



preventivi na tem področju;

- spodbujanje priložnosti za uspešnejše vključevanje oseb s posebnimi potrebami v vzgojno-izobraževalni proces, za poselitev in delo.

Ena od pomembnih razsežnosti delovanja društva je spodbujanje multidisciplinarnosti. Zakaj je v tem timu za vas pomemben člen tudi politika?

Uresničevanje kakovostnega življenja posameznika ni in ne sme biti odvisno zgolj od učinkovitosti enega sistema, na primer zdravstvenega ali vzgojno-izobraževalnega. Celotna skupnost, družba mora biti prežeta z inkluzivnimi vrednotami. Tako ustanove kot posamezniki se morajo zavedati, da je oviranost zaradi motenj, primanjkljajev, posebnosti nekaj, kar ne izbira kulturne pripadnosti, socialno-ekonomskega položaja, političnega konteksta ali svetovnega nazora – pojavi se lahko v vseh skupnostih, v sleherni družini. Le s poglobljenim pogledom na tematiko posebnih potreb pridemo do spoznanja, da so primanjkljaji, motnje in ovire del človeške narave in da moramo zato svoje znanje prečistiti, ga reflektirati ter preoblikovati, da bomo sprejeli in omogočali inkluzijo. Zato je pomembno, da to tematiko obravnavamo celostno, z vso resnostjo in spoštljivostjo in da spodbujamo izmenjavo izkušenj in razvoj različnih storitev na tem področju.

Kako razumete hendikep oz. oviranost; pravite, da je to del posameznika, ki je enako pomemben kot kateri koli drug. Nasprotujete stališču, po katerem

bi osebo označili za hendikepirano, in poudarjate, da je treba upoštevati dimenzijo oviranosti, ki jo ima ta oseba. Razložite nam, prosim, pomen razlikovanja med tema dvema pojmovanema.

Mednarodna klasifikacija funkcioniranja, zmanjšane zmožnosti in zdravja (MKF, 2006 – slovenska izdaja, op. avtorja), ki jo predlaga Svetovna zdravstvena organizacija in jo uporablja tudi Organizacija združenih narodov v Konvenciji o pravicah invalidov, v pojmovanju posebnih potreb ne izpostavlja nobene določene skupine oseb. Žal pa je javno mnenje še vedno zasidrano v stereotipnem prepričanju, da se osebe s posebnimi potrebami enači s hendikepom, patologijo in posameznikovo nezmožnostjo. Prav nasprotno pa se nezmožnost ne nanaša na posameznika, ampak je stvar odnosa, ki se vzpostavlja med osebo, ki ima posebne potrebe, in okoljem, v katerem ta oseba živi. Prav okolje lahko v veliki meri vpliva na posameznikovo zmožnost ali nezmožnost. Možnost njegove aktivne udeležbe je zelo pomembna, ključno vpliva na pojmovanje kakovosti življenja in preko tega tudi na definicijo in opredelitev kakovosti posameznikovega življenja. Takšna definicija nezmožnosti je pomembna, saj je opisno naravnana in kontekstualna, celostna.

Terminologija, s katero se opredeljuje tako imenovane posebne potrebe oseb, zato potrebuje novo interpretacijo. V zadnjih letih se vse bolj krepi zavedanje, da so osebe s posebnimi potrebami integralni del družbe in da v luči inkluzivne paradigme njihove potrebe niti niso posebne, ampak povsem človeške. Enako kot vsi drugi imajo tudi oni potrebo po tem, da ljubijo, prejemajo pozornost, da pripadajo in so skupaj z drugimi, da se učijo, delajo ... Razlika je le v tem, da se je na njihove potrebe treba odzvati z zagotavljanjem prilagoditev, ki jih lahko imenujemo tudi posebne prilagoditve. In predvsem jih je treba najprej prepoznati, da bi potem lahko delovali; tudi s spreminjanjem okolja in družbe, ne le na ravni pomoči in podpore posamezniku. Ključno je omogočanje udeležnosti v družbi, vsak lahko prispeva na različne načine.

Zelo veliko vlogo v razvoju in promociji inkluzije imajo učitelji in vzgojitelji. Kakšna stališča, znanje, spretnosti so pri tem potrebni?

Morda se tega premalo zavedamo, ampak v procesu šolanja se zgodi zelo veliko pomembnih stvari. Vloga vzgojno-izobraževalnega sistema je ključna. V nekaterih okoliščinah je lahko ravno to prvi in celo edini filter, ki omogoča, da se zazna in prepozna ovire in posebne potrebe posameznika ter s svojim delovanjem sporoča inkluzivne vrednote in omogoča kakovostnejši razvoj posameznika. Zato menim, da je vloga vzgojiteljev in učiteljev neprecenljiva in da je zelo pomembna skrb zanje in nenehno vlaganje v njihov strokovni razvoj. Pedagoški delavci morajo razpolagati s sodobnim znanjem in s povsem praktičnimi spretnostmi, da lahko prepoznajo potrebe otrok in se nanje ustrezno odzovejo, da načrtujejo individualizirane programe pomoči in podpore za čim boljši napredek posameznika. Prav tako je treba učitelje usposobiti za timsko delo in sodelovanje z družinami, saj morajo biti le-te polno vključene v izobraževanje otrok.

V svojih nagovorih pogosto poudarjate »credo pedagogico« (pedagoški kredo). Katera so njegova ključna načela?

Kljub nekaterim specifičnim procesom, ki so se v zgodovini odvijali na družbenopolitični, institucionalni in sociokulturni ravni, so evropske sredozemske države naredile velik in dokaj enoten civilizacijski napredek v smislu priznavanja in zagotavljanja temeljnih pravic oseb s posebnimi potrebami. Tako se je rodil pedagoški manifest, ki združuje vzgojno-izobraževalne in splošne družbene vrednote, ki so skupne narodom, ki vsakega posameznika priznavajo kot človeka. T. i. pedagoški kredo sestavlja deset vrednot:

1. Vsak človek je vreden spoštovanja.
2. Človek živi od odnosov in v odnosih.
3. Vsak človek je sposoben učenja.
4. Vsak človek ima potencial, ki mu omogoča razvoj.
5. Vsakdo je poklican, da se v težkih okoliščinah odzove zdravo in pozitivno.
6. Vsak človek ima pravico do državljanstva.

- stva v državi, v kateri živi.
7. Ne moremo se ne odzvati na potrebe drugega, saj pripadamo eni družini in smo bratje in sestre.
 8. Vsakdo ima pravico, da se hrani s kruhom, človečnostjo, znanjem in duhovnostjo.
 9. Vsakdo ima pravico do sreče, ki izhaja iz zadovoljstva z lastnim obstojem na tem svetu, ne glede na ranljivost, šibkost in ne glede na kakršno koli oviranost, motnje ali primanjkljaje.
 10. Vsakdo, ki nekaj doprinese k napredku za šibkejši, naredi tudi nekaj za lasten razvoj in razvoj skupnosti.

Po izobrazbi ste klinična pedagoginja. V čem vidite prednosti kompetenc tega profila za kakovostno inkluzijo otrok s posebnimi potrebami? Kako je pravzaprav prišlo do oblikovanja tega pedagoškega poklica, ki ga v Sloveniji ni?

Če želimo, da se v šoli zagotovijo ustrezni in kakovostni pedagoški odzivi na potrebe otrok, mora družba poskrbeti za razvoj profesionalnih kompetenc na različnih ravneh, tako na področju razvoja znanstvenih spoznanj kot specializirane usposobljenosti.

Trenutno stanje je zaskrbljujoče, saj smo priče prevladovanju pretirane usmerjenosti v postavljanje diagnoz, namesto da bi zagotavljali ustrezne spodbude za razvoj otroka. Šole se na vse to še niso odzvale tako, da bi poskrbele za ustrezen profesionalni razvoj učiteljev. Spremembe so šle bolj v smeri spreminjanja zakonodaje in pravilnikov, ki so otrokom z učnimi in razvojnimi težavami dali nove oznake, pri tem pa se je pozabilo na temeljno pedagoško načelo, da ima vsak otrok pravico, da so s strani učitelja njegove potrebe ustrezno slišane in upoštevane in ne zgolj definirane s postopki.

Če se hočemo na ta izziv ustrezno odzvati in se usmeriti v razvoj učinkovitih kompetenc in izkušenj, mora šola prevzeti takšno umetnost poučevanja, ki omogoča, da se v učencu sproži proces učenja. To se zgodi v sodelovalnem ozračju in v samokritičnem in pedagoško reflektivnem (op. a.) zavedanju, da je vsak otrokov neuspeh lahko ogledalo neuspešnega pristopa odraslih.

Otrokove potrebe morajo biti ustrezno prepoznane na vseh področjih njegovega življenja – na fizičnem, čustvenem in socialnem. Gre za pristop celostnega pogleda, ki se osredotoča na otrokove zmožnosti. Klinična pedagogika je samostojna znanstvena disciplina, ki jo je leta 1974 utemeljil profesor Guido Pesci. Pomembno prispeva k celostni obravnavi otrok s posebnimi potrebami v inkluzivni šoli. Na otroka gleda kot na kompleksnega posameznika, ki je unikatna in neponovljiva oseba, ki presega kakršno koli etiketiranje in podajanje vnaprejšnjih oznak; posameznika ne kategorizira in uokvirja v patologijo, ne ustavlja se ob problemih, ampak gleda preko tega v tisti del posameznikove biti, ki pogosto ostane prezrt ali zapostavljen. Stremi h kliničnopedagoškemu odkrivanju številnih učnih in razvojnih potencialov posameznika in je v svojem delovanju dinamična in prilagodljiva, tako kot rast in razvoj posameznika, sploh ko govorimo o otroku v zgodnjem razvoju. S pogledom, ki se usmerja v vire, ustvarja vizijo, ki je daleč od problemov, ne dopušča drugega kot odkrivanje vsakršnih zmožnosti; stremi k odpiranju prostora možnostim za resničen in pristen posameznikov razvoj.

Z uporabo svojih strokovnih kompetenc, ki morajo zajemati številne metode, tehnike, pristope, in z uporabo različnih tehnologij in orodij se učitelj lahko odzove na vsak izkazan potencial posameznika in mu omogoča, da bi napredoval, postal boljši in učinkovitejši. Različni instrumenti, opazovalne in ocenjevalne lestvice (iz založbe ISFAR, www.clinicalpedagogy.com) imajo veliko znanstveno in izobraževalno vrednost, ki je pomembna za usposabljanje kliničnega pedagoga.

Te metodološke in znanstvene vsebine strokovnjaku zagotavljajo, da ustrezno pristopa k posamezniku ter ga pripravlja in usmerja v razvoj zmožnosti, ki omogočajo osebni napredek in socialno prepoznavnost.

Inkluzija zahteva celostno delovanje družbe. Kakšen sistemski pristop je potreben, da bi zagotovili čim boljše pogoje za inkluzijo otrok s posebnimi potrebami v sodobni družbi?

Večino profesionalnih usposabljanj v povezavi z inkluzijo je pedagoških. Običajno najprej pomislimo na pedagoško delo z otroki. Pedagoško delo postavljamo v središče, pri tem pa prepogosto pozabljamo ali pa puščamo ob robu dejstvo, da je izobraževanje sad interakcije dveh dejavnikov: človeka (pedagoga) in okolja (fizičnega in socialnega). Zato je prav, da pedagog, ki deluje v procesu inkluzije, deluje po modelu sodelovanja, kot ga opredeljuje Mednarodna klasifikacija funkcioniranja, zmanjšane zmožnosti in zdravja (MKF, 2006). Oseb s posebnimi potrebami ne moremo obravnavati nepovezano ali celo ločeno od vseh dejavnikov okolja, v katerem živi. Dejavniki okolja lahko omogočajo (pospešujejo) ali pa onemogočajo (celo zavirajo) posameznikov razvoj in vključevanje v družbo. Ko govorimo o dejavnikih okolja, se moramo zavedati, da se le-ti nanašajo na vse vidike zunanjega sveta, ki oblikujejo posameznikov življenjski kontekst in zato pomembno vplivajo na možnosti njegovega delovanja. Koncept delovanja sicer izhaja iz starega pojmovanja 'ohranjenih zmožnosti', vendar nas usmerja v pozitiven pogled na posameznika. Če izboljšamo možnosti okolja, se bo to pozitivno odražalo na zmožnostih posameznika. Spreminjanje okolja pa je zelo

S. Michela med izobraževanjem.
(foto: arhiv S. Michele Carrozzino)





Vas v Džibutiju. (foto: arhiv s. Michele Carrozzino)

Društvo Mediterraneo senza handicap si prizadeva za razvoj inkluzivne družbe, pri čemer je pomembno tudi raziskovanje na področju pedagogike. Katero področje bi posebej poudarili?

Poleg skrbi za raziskovanje na področju spodbujanja razvoja v vzgoji in izobraževanju je treba poskrbeti tudi za razvoj različnih vseživljenjskih projektov, ki bodo osebam s posebnimi potrebami omogočili kakovostno, polno in – kolikor je mogoče – v okviru njihovih zmožnosti – tudi samostojno življenje. Klinična pedagogika je v tem smislu zelo veliko prispevala.

Sodobna tehnologija lahko zelo korenito spremeni pogoje življenja in vključevanja oseb s posebnimi potrebami. Kaj bi pri tem izpostavili?

Zavedati se je treba, da tehnologija vedno lahko deluje ambivalentno, a če jo uporabimo v korist oseb s posebnimi potrebami, lahko bistveno pripomore k vzpostavljanju bolj običajnega vsakodnevne življenja. Pomislimo na dobrobit, ki jo prinaša umetna inteligenca na primer osebam, ki ne morejo uporabiti svojih rok in lahko preko sodobne tehnologije upravljajo pripomočke in opravljajo vsakodnevna opravila, ki jih sicer nikakor ne bi zmogle. Hkrati pa se moramo dobro zavedati tudi meja in pasti tehnologije, ki ne zmore nadomestiti pristnih medosebnih odnosov.

Kaj si obetate od kongresa, ki bo maja v Sloveniji?

Najpomembnejši doprinos vsakega kongresa *Mediterraneo senza handicap* bi lahko razdelila na dva dela: prvi je povezan s prispevki, z aktivnim udeleževanjem posameznikov in različnih ustanov z različnih koncev sveta, ki delujejo in raziskujejo na svojem področju in si prizadevajo za predstavitev in medsebojno podelitev pedagoških raziskovalnih spoznanj, drugi pa se nanaša na razvoj in širjenje inkluzivnih vrednot in spoznanj med državami. To je pomembno predvsem za države v razvoju, ki so na kongresih pogosto najprej slušateljci,

nato pa se postopoma prelevijo v aktivne udeležence, ki predstavljajo spoznanja. Kongres v Kopru bo namenjen ovrednotenju tehnologije, ki deluje predvsem v okviru osebne podpore človeku in ne izven tega. Doslej prijavljeni prispevki obetajo seznanitev z novostmi na področju uporabe IKT v izobraževanju in (kar je enako pomembno) predstavitev pomena izobraževanja za premišljeno in smotrno uporabo novih tehnologij.

Trenutno stanje je zaskrbljujoče, saj smo priče prevladovanju pretirane usmerjenosti v postavljanje diagnoz, namesto da bi trud usmerjali v zagotavljanje ustreznih spodbud za razvoj otroka.

Sestra Michela, iskrena hvala za čas, za znanje in izkušnje, ki ste jih delili z nami. Odpravljate se v Afriko, kjer v zelo zahtevnih okoliščinah uresničujete poslanstvo društva. Kaj vas motivira za delo v tako težkih pogojih? Kako se kažejo sadovi vašega dela?

Moja motivacija za misijon izvira iz prepričanja in vere, da je človek Božja stvaritev in mora biti potemtakem postavljen v središče antropologije, ki prepozna, spoštuje in ceni vsakršno njegovo zmožnost.

V Džibutiju, obmorski državi v vzhodni Afriki, kjer je 99,9 % prebivalstva muslimanske vere, smo pričeli delati s posamezniki, a smo kmalu spoznali, da izobražujemo celoten narod. Projekt se je začel v nekaj katoliških šolah, ki delujejo v škofiji, se nato razširil v zasebne francoske šole, zdaj pa deluje tudi v javnih šolah, ki so po zgledu prej omenjenih začele sprejemati otroke s posebnimi potrebami. Očitno lahko prav z dobro prakso in predstavitvijo le-te spodbudimo druge k raziskovanju in ustvarjanju novih dobrih praks v drugačnem okolju. Kar se dogaja, bi lahko razložila s prispodobo iz narave, ki se odvija v koncentričnih krogih, ko v vodo vržeš kamen in opazuješ, kako se ti pred očmi množijo krogi. Zato delujte dobro, tudi na mikroravni je to pomembno.

kompleksen, tudi dolgotrajen in drag proces, saj okoljski dejavniki vključujejo vse značilnosti fizičnega okolja, ljudi in medsebojne odnose, vrednote, sistem socialnih storitev, politiko in zakonodajnopравни sistem. Menim pa, da nam model, ki ga priporoča MKF, pomaga v tem procesu spreminjanja delovati sistematično, saj ponuja konkretne smernice, s pomočjo katerih lahko analiziramo okolje in prepoznavamo dejavnike, ki spodbujajo in/ali zavirajo, ter posledično posamezniku omogočamo aktivno vključenost v vsakodnevno življenje.

Prav tako je treba učitelje usposobiti za timsko delo in sodelovanje z družinami, saj morajo biti le-te polno vključene v izobraževanje otrok.

Nekatere evropske države imajo uzakonjeno popolno inkluzijo (tudi Italija), nekatere delno (tudi Slovenija). Kako lahko najboljše poskrbimo za otroke s posebnimi potrebami in njihove družine?

V skrbi za vključevanje oseb s posebnimi potrebami je treba najprej zagotoviti enakost, ki jim bo omogočala aktivno in kakovostno vključevanje. To pomeni, da je treba odstranjevati ovire, ki se pojavljajo in preprečujejo, da bi lahko posameznik v polni meri sodeloval v družbi, se vključeval v različne skupnosti, družbene oblike socialnega življenja in aktivno sodeloval pri razvoju na različnih področjih. Zagotoviti je torej treba enake možnosti.